

LIVESTOCK RESEARCH
WAGENINGEN UR

Verslag

Werkatelier Taskforce Optimalisatie Mineralenkringlopen

Zeist, 1 en 2 december 2011

Inhoudsopgave

Deelnemers	4
Programma.....	4
Context en doel van de bijeenkomst.....	5
Ambities en uitdagingen	6
De omgeving op bezoek	8
Diner Pensant	10
Wensbeelden 2020	12
De vier thema's nader uitgewerkt	14
Markt & Maatschappij.....	15
Regelgeving & Sturing	17
Kennis en Technologie.....	18
Markt voor mineralen	19
Aanzet tot een actieplan en afspraken.....	21
Conclusies	22

Deelnemers

Henk Flipsen, Nevedi (HF, voorzitter)
Paulien van de Graaff, Nevedi (PG)
Hans Verkerk, Cumela (HV)
Wybren van Stralen, LTO-Noord (WS)
Ben Herman, Natuur en Milieu (BH)
Willem Roeterdink, Ministerie EL&I (WR)
Piet van der Aar, Schothorst Feed Research (PA)
Oene Oenema, Alterra, Wageningen UR (alleen 2 dec) (OO)
Leon Sebek, Wageningen UR Livestock Research (LS)
Ferry Leenstra, Wageningen UR Livestock Research (FL)

Begeleiding

Joost Tersteeg, Wing
Anne Kruft, Wing
Henk Stormink, Wageningen UR Livestock Research

Programma

Donderdag 1 december

- 15.30 Welkom (door Henk Flipsen)
context en doel van de bijeenkomst
- 15.35 Programma en toelichting op de werkwijze (door Joost Tersteeg)
- 15.45 Ambities en uitdagingen
korte 1-op1 gesprekjes tussen deelnemers, waarna terugkoppeling en groepering van ambities en uitdagingen
- 17.00 De omgeving op bezoek
- Kees Veerman, Ministerie I&M, Nutriëntenplatform en Fosfaataakkoord
- Cornelis Mijnders, Ministerie EL&I, Programma Bio-based Economy
- 18.30 Diner Pensant
terugkoppeling resultaten van de drie voorafgaande workshops, najaar 2011
- 20.40 Gezamenlijk wensbeeld 2020
werken in 2 subgroepen
- 22.00 Kennismaken met elkaars wensbeelden

Vrijdag 2 december

- 08.30 Recapitulatie, selectie van kansrijke ideeën voor vervolg
- 10.00 Uitwerken van ideeën
in 2 subgroepen
- 12.00 Presentatie van uitgewerkte ideeën
- 13.00 Ingrediënten voor actieplan opstellen en afspraken maken
- 14.30 Afsluiting (door Henk Flipsen)

Context en doel van de bijeenkomst

De Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij (UDV) is een samenwerkingsverband tussen partners uit het veehouderijbedrijfsleven (LTO, Nevedi, COV, NZO en RABO Nederland), een tweetal NGO's (Dierenbescherming en Natuur en Milieu) en de overheid (de ministeries van EL&I en I&M en het IPO). Doel is een integraal duurzame veehouderij in 2023. Er zijn zes speerpunten:

1. **Systeeminnovaties:**
integraal duurzame stalsystemen
2. **Welzijn en gezondheid van dieren:**
natuurlijk gedrag stimuleren en voorkomen van ingrepen;
gezonde dieren, minder antibioticagebruik
3. **Maatschappelijke inpassing:**
interactie tussen veehouder/burger en landschappelijke inpassing
4. **Energie, milieu en klimaat:**
werken aan gesloten voer-mestkringloop, duurzaam geproduceerde veevoergrondstoffen,
energiebesparing en verminderen van uitstoot van broeikasgassen en milieuemissies.
5. **Markt en ondernemerschap:**
kansen benutten om waarde te creëren
6. **Verantwoord consumeren:**
stimuleren van meer keuzemogelijkheden in het aanbod van dierlijke producten voor de consument

In 2011 is de Taskforce Optimalisatie Mineralenkringlopen gevormd uit vertegenwoordigers van Nevedi (trekker), LTO, Cumela, Natuur en Milieu en uit kenniswerkers van WUR en SFR.

De Taskforce werkt aan het vierde speerpunt van de Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij: een gesloten voer-mest kringloop.

Na oprichting zijn de context en de doelen van de Taskforce nader gespecificeerd. De oorspronkelijke ambitie uit de UDV 'sluiten van de mineralenkringloop op Europees niveau' is geherformuleerd tot optimaliseren van de mineralenkringloop, zodat ophoping van mineralen op de ene plek en uitputting van mineralen op andere locaties niet meer voorkomt. Het werkatelier is bedoeld om gezamenlijk de acties, nodig om deze ambitie te realiseren, te benoemen en te beleggen.

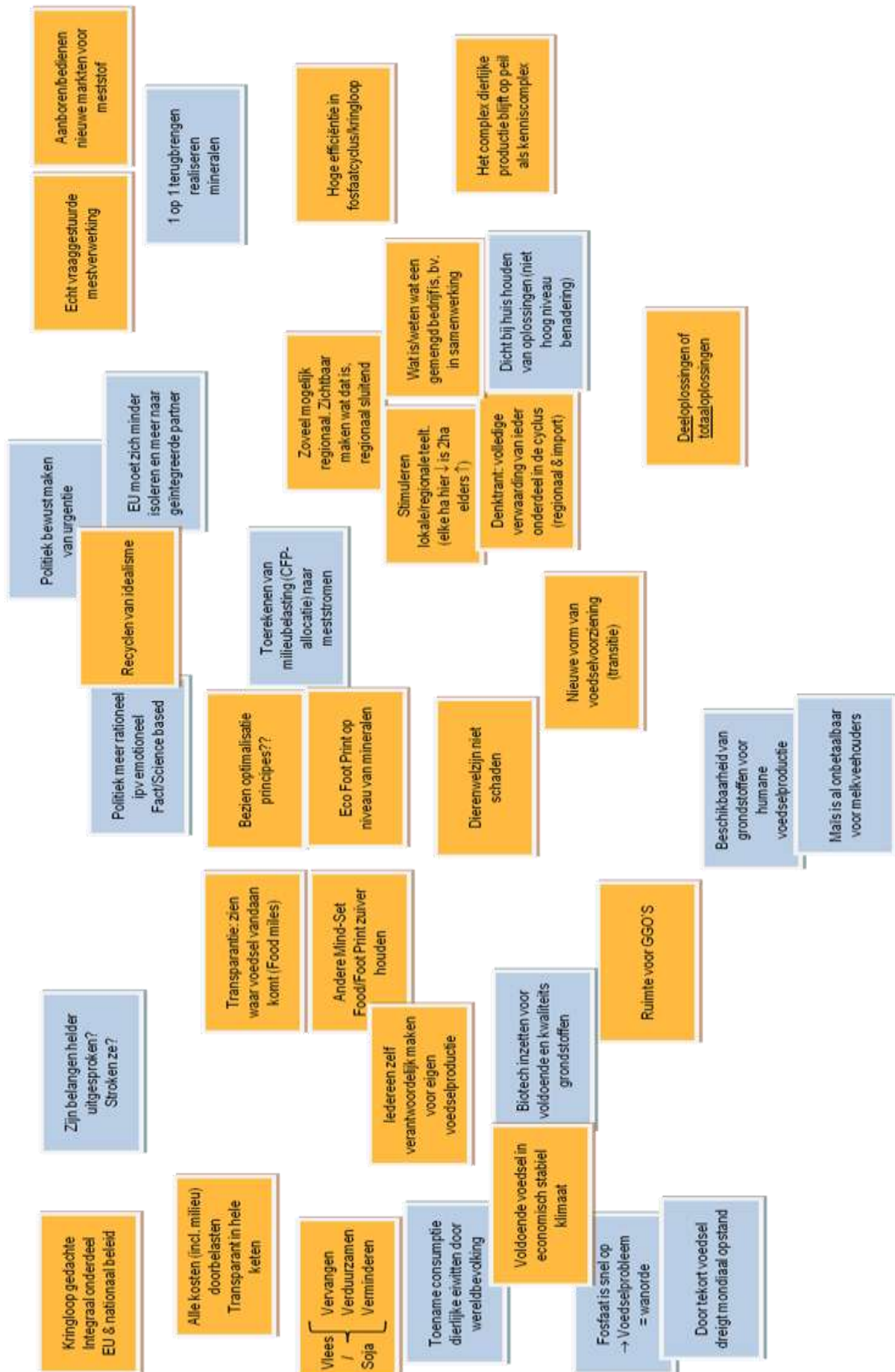
Ambities en uitdagingen

In korte gespreksrondes zijn ambities (oranje) en uitdagingen (blauw) van elk der aanwezigen benoemd en plenair geclusterd (zie volgende pagina). Gezamenlijk geven zij de kaders en denkrichting voor de Taskforce aan.

Belangrijke issues zijn:

- de voedselzekerheid, zowel mondiaal als regionaal. (Regionale) voedselschaarste is een belangrijke oorzaak van politieke instabiliteit.
- Hoe te komen tot transparantie m.b.t. duurzaamheid en vervolgens tot eigen verantwoordelijkheid bij alle betrokkenen.

De omgeving op bezoek

Nutriënten platform (Kees Veerman, I&M)

Vanuit het Nutriëntenplatform en het Ketenakkoord Fosfaat geeft Kees Veerman (Ministerie I&M) een toelichting op de stand van zaken. Het Ketenakkoord Fosfaat sluit aan bij o.a. de nota's Schaarste en Transitie (2009)¹ en de Grondstoffennotitie (2011)². De continue beschikbaarheid van grondstoffen is niet langer vanzelfsprekend.

Voor P is wereldwijd sprake van een risico op schaarste, terwijl Nederland momenteel een overschot heeft maar dat niet terugwint c.q. benut. Basis voor het beleid van het Ministerie van I&M is Nederland als 'grondstofronde'. Eén van de acties is om P beter in de kringloop te houden.

In de Innovatie estafette³ bleek terugwinnen van P een 'hot topic'. Het Nutriëntenplatform⁴ ontstond en werd het voertuig voor vervolg. Voor P ontstond daaruit het Fosfaataakkoord, met momenteel 30 onderschrijvende partijen. Het Fosfaataakkoord werd tegelijk gelanceerd met de Green Deal met de Waterschappen, wat betreft winnen van groene energie door de Waterschappen. Het Fosfaataakkoord is een procesafspraken, waarbij partijen zich verbinden binnen twee jaar business cases te beschrijven die erop gericht zijn de fosfaatkringloop te sluiten.

Hoewel al veel partijen betrokken zijn, ontbreken ook nog schakels in de keten (bv GFT). Belangrijk zijn ook de partijen, die het teruggewonnen fosfaat weer in de markt zetten. I&M heeft full time een beleidsmedewerker vrijgemaakt om het proces op gang te houden en te concretiseren. Daarbij is ook aandacht voor belemmeringen door regelgeving en het creëren van experimenteer ruimte. Medio 2012 wordt de stand van zaken gerapporteerd aan de Tweede Kamer. In de loop van 2013 moeten er concrete producten/projecten zijn.

Inmiddels is het Fosfaataakkoord net zo breed en omvattend als het Nutriëntenplatform. Het komt er op neer, dat het Nutriëntenplatform de infrastructuur levert waarlangs het Fosfaataakkoord tot stand komt. Er is enige, maar niet volledige overlap tussen partijen in de UDV en die in het Fosfaataakkoord. De vraag is of dat voldoende borging is voor afstemming. Op zich is het bewandelen van verschillende paden geen probleem, zolang er maar geen dubbelingen optreden. Het is daarom zinvol dat UDV en Fosfaataakkoord structureel voor afstemming van acties zorgen.

Het Fosfaataakkoord probeert ook internationaal contacten te leggen. Dat loopt momenteel met Denemarken en Duitsland. Echter, de nationale activiteiten hebben prioriteit. Er is een relatie tussen het Fosfaataakkoord en het mestbeleid. Dat is een van de redenen waarom LTO aan het Fosfaataakkoord meedoet. Concrete actie loopt bv in Noord Brabant, waar LTO samen werkt met afvalwaterzuivering om P uit rioolslib te halen.

Vanuit de Taskforce wordt het idee geopperd om het ontwikkelen van technologie te stimuleren waarmee P uit natte bijproducten kan worden geraffineerd, die nu in veevoer gebruikt worden. Dat betekent wel aanhaken van nieuwe partijen. Bijvoorbeeld één van de grootste ethanol fabrikanten wereldwijd (Abengoa⁵) zit in Rotterdam. Dit bedrijf haalt bijzonder veel mais (en dus P) naar Nederland, maar is nog niet betrokken bij de discussie over het raffineren van P uit hun grondstoffen. Overigens zijn enkele andere grote fabrikanten (bijvoorbeeld Cargill) dat op bescheiden schaal al wel. De mengvoersector en de primaire sector zouden met dergelijke grote grondstoffen importeurs in gesprek moeten om hen hiervoor breder te interesseren. Hoewel nu nog erg afwachtend, zijn zij zonder meer in staat dergelijke technologieën te ontwikkelen, mits bedrijfseconomisch interessant.

Het is overigens een boeiende vraag wat de motieven zijn van de huidige partners in het Fosfaataakkoord. Bij bijvoorbeeld de kunstmestindustrie is er toch een wens over te kunnen schakelen op teruggewonnen fosfaat. De meeste partijen geven weldegelijk aan druk te voelen om snel tot resultaat te komen.

Vraag is ook hoe het fosfaatspoor ingebed is in het Topsectorenbeleid, zoals dat nu ontwikkeld wordt.

¹ www.google.nl/search?q=schaarste+en+transitie&sourceid=ie7&rls=com.microsoft:en-GB:IE-SearchBox&ie=&oe=&redir_esc=&ei=uEDeTpS5Ms-VOvKI7KwJ

² www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/07/15/grondstoffennotitie.html

³ www.clubvanmaarsse.nl/innovatie-estafette

⁴ www.nwp.nl/Nutriëntenplatform.php

⁵ www.abengoabioenergy.com/corp/web/es/index.html

Het lijkt er op dat bundelen van diverse ontwikkelsporen zeker gewenst is. Aan de andere kant moeten partijen ook ruimte krijgen/hebben om hun eigen route te volgen. Te veel regie in dit stadium lijkt niet efficiënt. Dat kan wel als de plannen in de verschillende sporen concreter worden.

Regelmatige afstemming tussen de Taskforce Optimalisatie Mineralenkringloop (Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij) en het Fosfaatakkoord (Nutriënten Platform) is zeker gewenst.

Henk Flipsen neemt daartoe actie.

Programma Bio-Based Economy (Cornelis Mijnders, Ministerie EL&I)

De overheid heeft in 2007 een integrale visie op de Bio-Based Economy (BBE) uitgebracht: de keten sluiten⁶.

Centraal staat, dat we toe moeten naar alternatieven voor fossiele energie. Het accent lag toen op energietransitie, met een belangrijke rol voor biomassa. De Bio-Based Economy is een thema-doorsnijdend onderwerp in het Topsectorenbeleid, waarbij de topsector Chemie de lead heeft⁷. Het lijkt er op of de agrosector momenteel nogal afwachtend is.

Pilots op het gebied van BBE worden gefinancierd vanuit de overheid, bijvoorbeeld de algenfaciliteit in Wageningen. Het gaat bij BBE zowel om efficiënt gebruik van biomassa als om een efficiënte productie van die biomassa. Daar zijn mineralen voor nodig. Er zijn kansen voor een betere benutting van biomassa, maar men loopt tegen belemmeringen vanwege regelgeving en onzekere levering op.

Het gaat om het maken van interessante combinaties, bijvoorbeeld het raffineren van biomassa, de overblijvende producten benutten voor energieproductie en de vrij komende warmte gebruiken om bijvoorbeeld mest te drogen. Omdat de eindigheid van mineraal fosfaat in zicht begint te komen, biedt BBE ook voor de agrosector reële kansen. Feitelijk kennen we al lang een BBE: grondstoffen worden bewerkt tot producten en de reststromen worden o.a. verwerkt in veevoer. Het lijkt bijna een karikatuur, maar bij BBE wordt als plaatje vaak dat treintje gebruikt: het laatste karretje (als alle andere componenten tot waarde zijn gebracht) is bestemd voor veevoer. Dit dreigt vooral als de chemische industrie de regie heeft. Er wordt dan te weinig toegevoegde waarde voor de agrosector gecreëerd. De uitdaging ligt in het creëren van waarde voor alle partijen.

Inmiddels is BBE opgeschoven van alleen brandstof/verbranden naar ook fermentatie en raffinage. De volgende fase van BBE is dat (aangepaste) planten specifieke stoffen gaan maken.

De agrosector is wat betreft BBE te afwachtend en te weinig ondernemend. Er zijn bij BBE veel en nogal verspreide initiatieven. De diervoederindustrie heeft tijd nodig om uit te zoeken welke initiatieven haar goed passen.

Kansen zijn er zeker. Bij raffinage van biomassa gaat het vaak om de oliën of de koolhydraten en blijven eiwitfracties over. Dat geldt ook voor de raffinage van algen en gras. Door juist die eiwitfractie verder op te waarderen voor gebruik in diervoeders, ontstaat een nieuwe hoogwaardige product en daarmee meer economisch perspectief voor BBE. Wat nodig is, is dat partijen met elkaar samenwerken en de efficiency niet maximeren op onderdelen maar op de gehele biomassa- en nutriëntenkringloop.

BBE kan grote gevolgen hebben voor bestaande productiesystemen. Zo verplaatste de suikerindustrie zich naar Thailand omdat de grote hoeveelheden gips die bij het suikerraffinageproces vrijkwamen daar beter benut konden worden. Als het raffinageproces verandert, geldt dit ook voor de bijproducten en reststromen en zou dus ook een andere locatie in beeld kunnen komen.

Een andere interessante combinatie is die van COSUN en DSM. Gezamenlijk slagen zij erin om bepaalde chemicaliën goedkoper uit suikerbieten te produceren dan uit andere grondstoffen. Dit heeft weer gevolgen voor het EU-suikerbeleid.

Een grote witte vlek is nog de behoefte aan (kunst)mest bij de productie van biomassa. Juist voor de productie van kunstmest is veel fossiele energie nodig. De Taskforce kan helpen om deze witte vlek in te vullen. Via biomassa worden mineralen onttrokken, die soms wel, soms niet in de kringloop blijven. Feitelijk gaat het om een soort cascadering waarbij mineralen nodig zijn om meer te maken. Dierlijke mest heeft daar zonder meer een rol in, net als het benutten van nevenstromen door dieren.

⁶ www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2007/10/08/de-keten-sluiten.html

⁷ www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/06/17/new-earth-new-chemistry.html

Het is zeker noodzakelijk dat de Taskforce Optimalisatie Mineralenkringloop contact houdt met de ontwikkelingen op het vlak van BBE. Er zijn enige verbanden ook tussen BBE en Nutriëntenplatform via Bio Renewables. LinkedIn heeft een Bio-Based Economy discussiegroep⁸. Henk Flipsen neemt actie voor een contactstructuur met Bio-based Economy.

Diner Pensant

Tijdens het diner vindt terugkoppeling plaats omtrent de resultaten van de voorbereidende workshops die najaar 2011 zijn gehouden. Eén en ander als 'voedsel' voor dit werkatelier en de morgen op te stellen aanzet tot een actieplan.

In oktober en november zijn drie workshops gehouden. Aan elk namen zo'n twintig vertegenwoordigers deel van de agrosector, de overheid, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. De eerste workshop had voedergrondstoffen en het sluiten van kringlopen als focus, de tweede de markt voor (mineralen uit) dierlijke mest en de derde workshop was gericht op export en logistiek van dierlijke mest. Tabel 1 geeft een samenvatting van de conclusies uit de workshops.

Tabel 1: Belangrijke conclusies uit de workshops van najaar 2011

Voedergrondstoffen

- 1-op-1 uitwisseling tussen voer en mest lijkt geen oplossing.
- Vooralsnog geen sturing vanuit diervoederketen op teeltwijze. Inkopen op wereldmarkt.
- Te weinig info beschikbaar over herkomst grondstoffen.
- Variatie in mineralen-gehalten in grondstof kan beter benut worden bij optimale samenstelling mengvoeders. Diermeel moet weer benut worden. Geen nieuwe eiwitbronnen op korte termijn te verwachten.
- Beter benutten reststromen.
- P raffineren uit natte bijproducten of diervoedergrondstoffen.
- P-benutting uit ruwvoer kan fors omhoog, waardoor minder P uit krachtvoer.
- Green Deal voor mineralen.

Markt voor mest

- Nieuwe visie mestbeleid: verplichte verwerking overschot dierlijke mest en inzet in Brussel om organische meststoffen als 'kunstmestvervanger' in te kunnen zetten. Mestkorrels kunnen wereldwijd geleverd worden, als retourvracht kan transport naar Azië goedkoop.
- We kennen de vraag naar mestproducten onvoldoende. Deze moet leidend zijn. Daar kun je een keten op bouwen.
- Teveel focus op het overschot en high-tech: eenvoudige scheiding (dik/dun) van de gehele mestproductie geeft ruimte op de mestmarkt.
- Grootschalig mest verwerken biedt mogelijkheid voor uitsplitsen componenten.
- Verdienmodel is te versnipperd: alleen gericht op energieproductie, wat overblijft is probleem. In de keten als geheel kan meer verdiend worden.
- De negatieve prijs voor dierlijke mest geeft mest een negatief imago.

⁸ www.linkedin.com/groups?gid=2973430&mostPopular=&trk=tyah

Export en logistiek van mest

- Onderscheid de markten (niche, professioneel, dure gewassen, commodities, etc.)
- In regio's met > 1 gve/ha geen vraag naar dierlijke mest; hoeveelheid dunne fractie bepaalt aantal dieren/regio.
- Eigenlijk zouden we af moeten van de term 'kunstmestvervanger'.
- Nederland exporteert behoorlijk veel mest.
- Mesthandel levert dienstverlenend totaalconcept; 1-op-1 uitwisseling lukt vaak niet.
- Verwijderingsbijdrage op voer?
- Geen jaren '80 scenario bij verplichte verwerking (=produceren zonder markt).
- Houd rekening met calamiteiten (bijv. dierziekten) bij (centraal) verwerken van mest.

In retrospectief delen de Taskforce leden tijdens het diner pensant hun persoonlijke observaties met betrekking tot de uitkomsten van de workshops.

Workshop Voedergrondstoffen

Piet van der Aar geeft aan dat het beleid wat betreft het sluiten van mineralenkringlopen zichzelf voor de voeten loopt. Als in Nederland gronden uit productie genomen worden voor natuur, zal elders in de wereld grofweg twee keer dat oppervlak in productie genomen moet worden om aan de vraag naar voedsel te kunnen blijven voldoen. Bijproducten zijn veelal rijk aan P. Als in Nederland druk uitgeoefend wordt om lagere P-gehaltes in voeders te realiseren, verschuift de afzet van deze bijproducten van Nederland (NW Europa) naar elders in de wereld. Mondiaal is er namelijk geen prikkel om P uit de bijproducten te raffineren. Het probleem van relatief hoge P-gehaltes in dierlijke mest komt voort uit het winnen van zetmeel uit allerlei gewassen voor humane consumptie en de bijproducten te verwaarden via diervoeding. Voor Nederland is het raffineren van P uit de bijproducten aantrekkelijk vanwege de P-problematiek hier en om klaar te zijn voor het te verwachten P-tekort in de toekomst. Hoewel hier een groot belang ligt voor het diervoederbedrijfsleven (en dierlijke keten) is de verwachting dat de marktvraag naar fosfaat als meststof de trigger moet leveren. Een Green Deal is nodig ter overbrugging.

Workshop Markt voor mest

Hans Verkerk stelt dat alles draait om hoe tot vraagsturing te komen. Dat kan via twee routes: afstemmen op de bestaande behoefte bij de akkerbouw, of (net als bij de introductie van de iPod en de iPad) een nieuwe vraag creëren. Eenvoudige mestscheiding op het bedrijf lijkt aantrekkelijk, maar geeft te veel verlies aan N en K uit de dikke fractie. Die wordt daardoor minder aantrekkelijk.

Een belangrijke vraag is, hoe te komen tot een verdienmodel voor alle schakels. Bij dierlijke mest is niet alleen het product, maar ook de dienstverlening van belang. Er zijn nu 26 deelnemers in een direct leveringsnetwerk. Zij krijgen daardoor qua regelgeving meer mogelijkheden en minder verplichtingen. De akkerbouw verandert ook en dat vraagt aangepaste bemesting. Het is zaak breder te kijken dan alleen mest en bemesting.

Workshop Export en logistiek van mest

Ferry Leenstra meldt dat een belangrijke conclusie was dat de P-problematiek meer samen met andere sectoren, van buiten het traditionele netwerk, aangepakt zou moeten worden. Waarom is bijvoorbeeld de kunstmestindustrie niet actief in de Taskforce betrokken? Dat gebeurt wel via bijvoorbeeld een coöperatie als Agrifirm, die ook actief is in de (kunst)mesthandel en daar geleidelijk aan mestkorrels uit pluimveemest inbrengt. Kees Veerman vult aan dat in de argumentatie veel overlap is met het P-akkoord. De uitdaging is om concreet te worden.

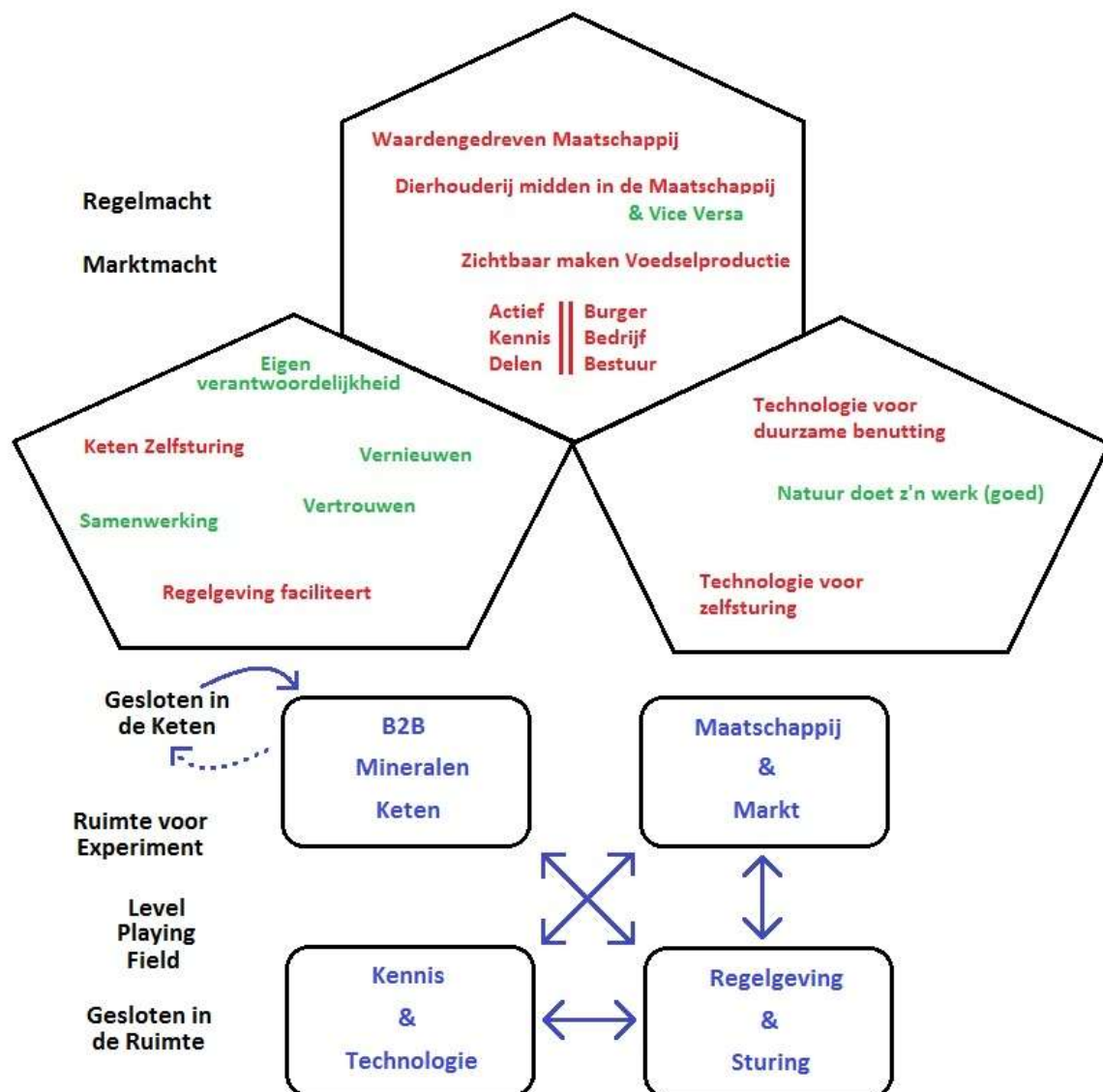
In het denkproces wordt mest te veel weggezet als 'afval'. Denemarken slaagt er wel in bij een omvangrijke dierlijke productie de kringloop nationaal/regionaal te sluiten. Nederland heeft met zijn focus op bio-based economy toch een andere situatie. De mestverwerking is tot nu toe veel te veel aanbodgericht. Wat nodig is, is scheidingstechnologie in alle schakels van de keten: voedergrondstoffen, bijproducten en mest. We focussen nu op P, maar moeten kennis hebben over schaarste van alle mineralen.

Wensbeelden 2020

In twee groepen werden wensbeelden opgesteld, bestaande uit een clustering van individueel verbeelde toekomstperspectieven (zie voor een impressie de foto's in de bijlage). Beide groepen vertoonden op een aantal belangrijke aspecten duidelijke overlap c.q. raakvlakken. De toekomstperspectieven clusterden tot (zie schema hieronder):

- Waarde gedreven maatschappij
- Eigen verantwoordelijkheid
- Technologie voor duurzame benutting.

De krachten, die voor beweging moeten zorgen zijn complementair: marktmacht en regelmacht. Om vanuit de perspectieven tot ingrediënten van een actieplan te komen, werden vier thema's geselecteerd: Maatschappij & Markt, Regelgeving & Sturing, Kennis & Technologie, B2B Mineralen in de keten.

De vier thema's nader uitgewerkt

De vier thema's zijn door vier subgroepjes uitgewerkt:

- Markt en Maatschappij: Piet van der Aar, Ben Hermans en Henk Stormink
- Regelgeving en Sturing: Henk Flipsen en Wybren van Stralen
- Markt voor mineralen: Hans Verkerk, Willem Roeterdink en Leon Sebek
- Kennis en Keteninnovatie: Paulien van der Graaff, Oene Oenema en Ferry Leenstra

Als eerste stap bij de uitwerking van de aanpak hebben de subgroepen de vier verschillende denkrichtingen uitgewerkt. Hierbij is voortgebouwd op de gedeelde beelden in de eerste dag. Per thema wordt het 'product' van de subgroep gegeven en een samenvatting van de plenaire discussie.

Markt & Maatschappij

Persbericht

De Taskforce Optimalisatie Mineralen kringlopen heeft in het kader van de Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij staatssecretaris Bleker een voorstel gedaan tot het invoeren van een P-rechten systeem. Doel hiervan is om in 2020 te komen tot een situatie waarin de mineralenbalans in Nederland in evenwicht is.

De Taskforce heeft als uitgangspunt genomen dat toekomstige generaties straks voldoende resources hebben om hun voedselvoorziening veilig te stellen. Vanuit de rentmeesterschapsgedachte is het noodzakelijk de voorwaarden te scheppen om zowel binnen de milieugebruiksruimte te produceren als de optimale voorwaarden voor de toekomstige voedselproductie te creëren.

De overheid stelt als eis dat voedingsmiddelen afkomstig moeten zijn uit aantoonbaar gesloten systemen die gecontroleerd worden door de nVWA. Hierdoor wordt het bedrijfsleven uitgedaagd om nieuwe productiesystemen te ontwikkelen. Individuele veehouders zullen op basis van hun productie op 1 oktober 2011 P-rechten ontvangen. Daarbij zullen veehouders die op basis van de huidige efficiëntiegetallen (voortkomende uit het

NEVEDI/LTO convenant) tot de groep met de 20 % slechtst producerende behoren, worden gekort. De rechten zullen geleidelijk worden verminderd opdat in 2020 de mineralenbalansen voor P daadwerkelijk in evenwicht zijn. De rechten zijn onderling verhandelbaar. Dienst Regelingen zal het systeem administreren.

Voorgesteld wordt daarnaast dat de Rijksoverheid 20 miljoen euro beschikbaar stelt voor de ontwikkeling van technologische innovaties zoals de verwijdering van P uit veevoedergrondstoffen, de benutting van P door dieren en de teelt van minder P bevattende gewassen.

Uit de toelichting en discussie

De keten moet omgekeerd worden. Onderscheid moet worden gemaakt tussen de producentenmarkt (gericht op governance) en de consumentenmarkt (gericht op sluiten kringlopen). De primaire agrarische productie zit tussen en in deze beide markten. De consument zal het probleem van het P-overschot niet zelf oplossen. De overheid moet dus zorgen voor regelgeving die de kaders van een gesloten kringloop aangeeft.

De kern van de oplossing wordt gevormd door fosfaatrechten. Mogelijk moet dat ook voor andere mineralen gebeuren. Er moeten eisen komen aan het kantelpunt tussen producenten- en consumentenmarkt en dat is een overheidstaak.

Wordt zo niet te veel bij de overheid gelegd? Zouden PBO's een dergelijke functie kunnen hebben? Die zouden dan ook voor administratie van de rechten kunnen zorgen. Het rechten-systeem zou ook via het bedrijfsleven kunnen lopen, maar de verwachting is dat de overheid toch voor smeerolie moet zorgen. Het lijkt onontkoombaar dat de overheid (juridische) kaders moet stellen.

Is de NMA een belemmering? De garnalensector is zover dat ze een eigen systeem willen voor het regelen van vangst/productie buiten de overheid om. Er lopen nu gesprekken met de NMA, want de regels voor mededinging en kartelvorming moeten dan wel aangepast worden. Politiek lijkt daar ruimte voor te komen. Eigenlijk zou je in Nederland nog verder kunnen dan evenwicht qua P uit dierlijke mest. Door schaarste te creëren, kun je organiseren dat de import van kunstmest sterk teruggedrongen wordt.

Wat aan het systeem ontbreekt, is dat de maatschappij weer verbonden wordt met de dierlijke productie. Kun je naar een gesloten kringloop en een primaire productie met marktmacht? De consument regelt via de prijs, maar dat zal niet eenvoudig zijn voor algemene maatschappelijke belangen. Dat moet toch via regelgeving of via convenanten. Zo'n convenant is het LTO-Nevedi voerspoor in combinatie met verplichte verwerking van mest die niet geplaatst kan worden. Het tarief van de mestverwerking wordt dan de sturende factor.

Regelgeving & Sturing

Persbericht: Taskforce OK in 2020 eerste zelfsturende keten

De Taskforce Optimalisatie Kringlopen (OK) wordt de eerste partij die van de Rijksoverheid volledig mandaat krijgt om volgens de in het Coalitieakkoord vastgelegde principes inhoud te geven aan de 'Zelfsturende Ketens'. Dit is vandaag bekrachtigd middels ondertekening van het Transitieakkoord.

Het Transitieakkoord kent twee sporen. Allereerst stelt het kabinet zich ten doel om uiterlijk in 2020 zich volledig te hebben teruggetrokken uit dit beleidsterrein en zich vanaf dan alleen nog te beperken tot de uitvoering van haar kerntaken zoals die zijn verwoord in het visiedocument voor 'Zelfsturende Ketens'. Vertrekpunt voor de nieuwe overheidstaken is het stellen van kaders aan de hand van internationale wet -en regelgeving, handelsafspraken en verdragen in relatie tot gewenste maatschappelijke ontwikkelingen. Het traject met de Taskforce kent een set van bindende afspraken die onverkort van kracht blijven tot 2020. De overheid beperkt zich hierin tot een kaderstellende rol en het actief toetsen van deze kaders. Het legt de handhaving bij voorkeur bij private borgingssystemen (toezicht op toezicht).

Ten tweede bundelt het bedrijfsleven haar krachten in een nieuw Agro & Foodcluster dat deel uitmaakt van het brede ketenplatform van bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Dit platform vormt gelegenheidscoalities die een eigen rol en taakveld beheren. Hiervan is de Taskforce OK de eerste. Deze coalities stellen zich ten doel om in 2020 zelfsturende ketens te hebben gerealiseerd die de huidige overheidstaken overnemen waar het gaat om controle en handhaving en het opstellen van regelgeving. De Taskforce OK stelt dat dit Transitieakkoord binnen enkele jaren zal leiden tot een uitvoeringsagenda van de Rijksoverheid die erop gericht is om heldere kaders op te stellen waarbinnen deze zelfsturende ketens kunnen opereren en die duidelijke kerntaken formuleert die de overheid nog voor haar rekening neemt.

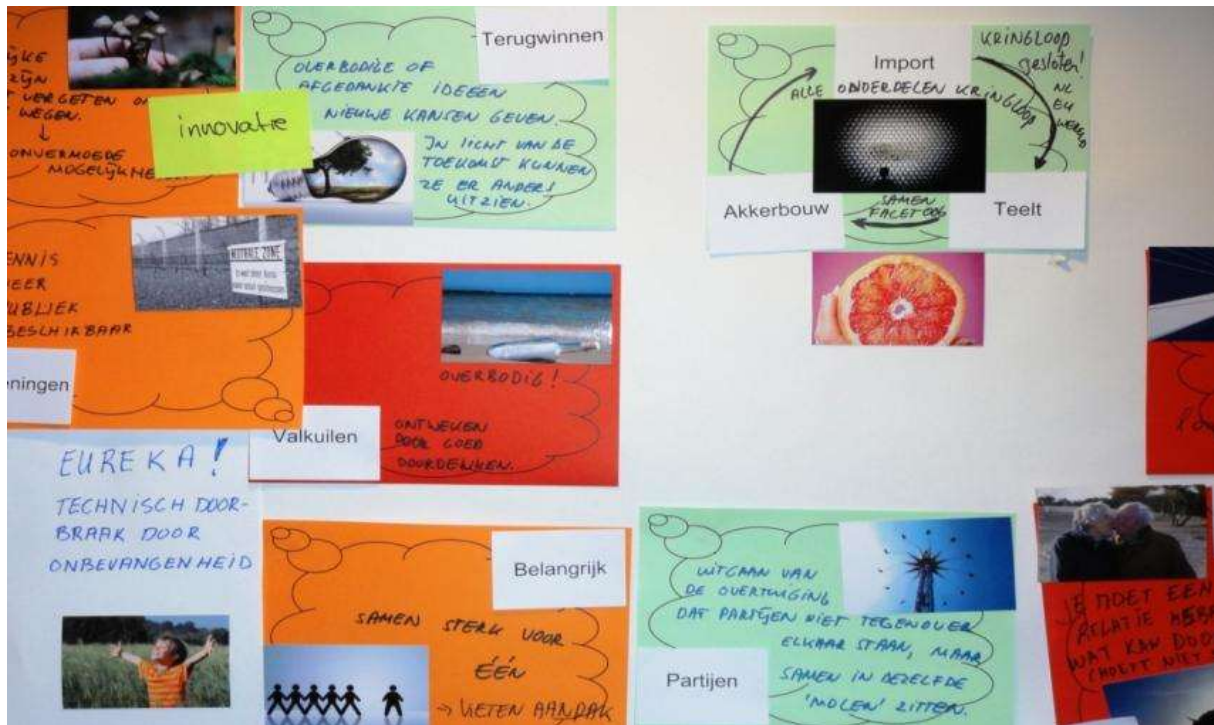
Medio 2015 heeft het Agro & Foodcluster zich grondig gereorganiseerd om te kunnen zorgen voor een hoge organisatiegraad, een invloedrijke belangenbehartiging en een borging- en handhavingstructuur die de overheidsrol kan vervangen.

Om inhoud te geven aan dit akkoord wordt het actieplan van de Taskforce OK opgesteld in samenwerking met het Nutriëntenplatform, Biobased Economy en het bedrijfsleven verenigd in het Topsectorenbeleid.

Uit de toelichting en discussie

Bedrijven zijn in toenemende mate internationaal. Daarom is ketensturing noodzakelijk, naast een (inter)nationale overheid die kaders stelt. Voor kaders en enige borging blijft een overheid noodzakelijk. Werkwijze wordt dus uitvoering door de keten zelf, binnen door een overheid gestelde kaders. De vraag is overigens of de overheid in staat is kaders te stellen. Zelfsturing vereist dat het Agro & Foodcluster als geheel mee moet doen en dat betekent dat het huidige netwerk dat als A&F-cluster wordt aangeduid, breder moet worden. Andere partijen moeten er bij betrokken worden (o.a. vanwege relatie met Bio-Based Economy) en belangenbehartigers moeten zich hervormen om de juiste rol in zelfsturende ketens te kunnen vervullen.

Een conclusie: de Taskforce Optimalisatie Mineralenkringlopen moet zorgen voor betrokkenheid van andere partijen.

Kennis en Technologie

Persbericht: Installatie Ketengerichte Kennis Infrastructuur (KKI)

De EU-commissaris voor ketenontwikkeling heeft KKI formeel geïnstalleerd. KKI organiseert kennis ten behoeve van zelfsturing in de keten op drie niveaus:

- **Orgware:** prikkels voor verandering benoemen, toetsen of prikkels werken (pilots), kennis over ketenorganisatie
- **Hardware:** kennis over scheidingstechnologie (grondstoffen en mest) en logistiek
- **Software:** kennisbasis mbt schaarste van mineralen, aansturing van kennisontwikkeling, hoe vernieuwing in kennisontwikkeling te organiseren, hoe financiering van kennisontwikkeling te organiseren, kennis over wanneer en hoe te schakelen tussen marktmacht en regelmacht.

KKI is de denktank van het Ketenschap, partners zijn visionairs, spiegelaars en ondernemers afkomstig uit ketenorganisaties en maatschappelijke organisaties. KKI vernieuwd zichzelf continu, zodat alle (nieuwe) schakels vertegenwoordigd zijn. KKI is niet gevoelig voor hypes en verkokering en borgt continu kwaliteit en dynamiek. Van 'met alle winden meewaaien' naar 'doelgericht voor gezamenlijk belang'.

Taken van KKI zijn borgen en voeden van zelfsturing in ketens. Borgen door 'marketing' van zelfsturing door kwaliteitsbewaking, positieve prikkels, bonussen, blaming and shaming en uiteindelijk regelmacht. Voeden gaat via een Board die de kennisontwikkeling aanstuurt. De board is dynamische en vernieuwd zichzelf continu en is afhankelijk van actuele issues. Gaat om lange en korte termijn en orgware, hardware en software. Onafhankelijke toetsing van onderzoek gaat via publicatiescores en evalueren van toepassing van kennis. KKI zou door een algemene heffing gefinancierd kunnen worden (a la productschappen nu) en werkt op Europees niveau.

Uit de toelichting en discussie

Aan het opzetten van zo'n kennisstructuur moet direct gewerkt worden. KKI en Zelfsturende Ketens lijken op elkaar. KKI benadert het geheel vanuit technologie, Zelfsturende Ketens vanuit regelgeving. De huidige productschappen zijn te veel afgesloten, op eigen (deel)belang en op korte termijn gericht. Zonder een dergelijke constructie blijft pre-competitief onderzoek liggen.

Markt voor mineralen

Persbericht: Opschalingsbijdrage en verplichte mestverwerking afgeschaft

Tussen 2012 en 2020 is een infrastructuur voor mineralen ontstaan, waardoor Nederland nu zelfvoorzienend is.

In 2012 moest je nog betalen om van dierlijke mest af te komen, nu is het een waardevol product. De tijdelijke verwijderingsbijdrage in combinatie met verplichte mestverwerking heeft er toe geleid, dat fosfaat uit dierlijke mest een gewild product geworden is. Hierbij is dankbaar gebruikt gemaakt van de ervaringen uit de witgoedsector.

Moderne communicatie- en analysetechnologie heeft geholpen om telers te voorzien van specifieke blends van dierlijke mest (mest op maat).

Uit de toelichting en discussie

Neem ijzer als voorbeeld, dat heeft op verschillende plekken in de kringloop een verschillende, maar wel altijd positieve waarde. Voor fosfaat in Nederland is dat niet het geval; het heeft ook negatieve waarden. Dus: creëer een omslag van negatieve naar positieve waarde voor fosfaat in dierlijke mest en als zijstroom vanuit de Bio-Based Economy. De benodigde markt bij plantaardige productie moet in ieder geval worden gezocht in Nederland en omringende gebieden. Er is dan wel een infrastructuur nodig.

Bij witgoed was een tijdelijke verwijderingsbijdrage nodig, die geleid heeft tot een rendabele infrastructuur. Bij fosfaat is verplichte mestverwerking een prikkel om die infrastructuur in te richten. Een verwijderingsbijdrage zou een tweede prikkel kunnen zijn om tot die infrastructuur te komen. Als de infrastructuur een maal functioneert, kan de verwijderingsbijdrage afgeschaft worden.

Hoe krijg je telers zo ver, dat zij de dierlijke mest(producten) afnemen? Door op maat te kunnen leveren en mogelijk ook, a la energiezuinige auto's, iets te doen met een belasting (bv op kunstmestfosfaat?).

In het nieuwe systeem blijft fosfaat in de keten.

Waar zou die verwijderingsbijdrage geheven kunnen worden? Dat kan op het punt waar fosfaat de hoogste waarde in de cyclus heeft. Bijvoorbeeld bij de aankoop van dierlijke producten door consumenten. Er kan gedacht worden aan een heffing op dierlijke producten naar rato van een P-footprint of bv zoals in het Duitse model voor groene energie. De revenuen worden gebruikt om de infrastructuur in de benen te helpen en de markt voor hoogwaardige dierlijke mest(producten) los te krijgen.

Hoe kun je bovenmatige transactiekosten vermijden? Het lijkt redelijk, dat een tijdelijke impuls voldoende is. Als de infrastructuur er is, dan is fosfaat een product, dat altijd waarde heeft. Als het systeem een keer draait, gaat het vanzelf en heb je geen transactiekosten.

Fosfaatrechten (zie thema Markt en Maatschappij) zijn ook een optie om het systeem zichzelf te laten financieren/sturen. Voor het op orde krijgen van een infrastructuur is zekerheid voor een bepaalde periode nodig (investeren in technologieën, opzetten van mestverwerking).

Conclusie: Wijze waarop de verplichte mestverwerking wordt ingevuld zal veel effect hebben op het sluiten van de kringloop. Optie 'verwijderingsbijdrage' moet zeker verder uitgewerkt worden. Er is dan geen garantie op een gesloten kringloop, maar de kans er op wordt wel veel groter.

Aanzet tot een actieplan en afspraken

In de afspraken en acties zijn procesmatige en inhoudelijke acties te onderscheiden. Beide zijn hieronder weergegeven.

Procesmatige acties

Actie	Wie	Wanneer
Contacten onderhouden en afspraken met aanpalende trajecten: - Nutriëntenplatform/ fofsaataakkoord - Programma Bio-based Economy - Topsectoren	HF	Doorlopend vanaf 2011
Terugkoppeling stand van zaken naar eigen achterban	HF, WS, HV, BH, WR (ook I&M)	December 2011-Januari 2012
Aanhaken bij ketenregisseurs (Cie van Doorn, Megastallen)	HF, WR (allen)	Doorlopend
Ambassadeurs werven bij Topsectoren	HF, WR (allen)	Doorlopend
Green Deal voor acties sluiten P-kringloop?	WR exploreert	1 ^e kwartaal 2012
Bijeenkomsten Taskforce plannen	HF	2012
Taskforce compleet qua partijen?	FL (voorzet)	Januari 2012
Communicatieplan	PG (allen)	Vanaf juni 2012
Formuleren mijlpalen 2013 e.v.	Taskforce	Loop van 2012

Inhoudelijke acties

Actie	Wie	Wanneer
LTO-Nevedi, voerspoor P-vermindering rundvee- en varkensvoerders. Effecten weergeven en follow up	HF, WS	2013
Invulling verplichte mestverwerking en verwijderingsbijdrage op fosfaat	WS, HV, WR	2012
Beschikbaar krijgen alternatieve eiwitbronnen (ipv soja); activeren ketenpartijen en samenwerking met Biobased	PG, PA, WS, BH	2012
Opzet hoe zelfsturende ketens er uit kunnen zien; essay-achtige benadering	FL	Jan 2012

HF: Henk Flipsen,
PG: Paulien van de Graaff
HV: Hans Verkerk

WS: Wybren van Stralen
BH: Ben Herman
WR: Willem Roeterdink

PA: Piet van der Aar
FL: Ferry Leenstra

Conclusies

In dit werkatelier heeft de Taskforce een aantal bouwstenen geformuleerd voor een coherente visie op het optimaliseren van mineralenkringlopen. Ketenintegratie en ketenzelfsturing zijn daarvan belangrijke ingrediënten. Deze moeten een transitie ondersteunen van kostprijsreductie naar waardevermeerdering. Belangrijke autonome processen, die daaraan ten grondslag liggen, zijn de energie- en grondstoffen crises, de internationale milieu- en biodiversiteitsdoelen en de globale trend richting governance (zelfsturing) en een meer waardegedreven maatschappij.

De Taskforce heeft ook een aantal technische en juridische instrumenten en mogelijke nieuwe samenwerkingsarrangementen geïdentificeerd, die de verwerkelijking van die brede visie mogelijk maken. Voorbeelden zijn een P-rechten systeem, een Nutriëntenverwijderingsbijdrage, verdere verbetering van het voerspoor, nieuwe scheidingstechnologieën in bioraffinage, Mest op Maat, Ketengerichte Kennis Infrastructuur, een Ketenschap, afstemming met de nVWA en NMA, etc.

Ook als het gaat om haar eigen werkproces heeft de Taskforce een aantal belangrijke inzichten opgedaan. Er is onderling meer inzicht verkregen in elkaars ambities, belangen en mogelijke zorgen. Ook is duidelijk geworden dat de profilering van de Taskforce op verschillende manieren kan worden vormgegeven, afhankelijk van het mandaat dat de Taskforce zichzelf wenst toe te kennen.

Dit laatste kwam met name aan de orde in de slotdiscussie. Gesteld kan worden dat de Taskforce primair als opdracht heeft om een coherente visie te formuleren met betrekking tot het optimaliseren van mineralenkringlopen op verschillende schaalniveaus. Aan zo'n visie koppelt de Taskforce een aantal kansrijke nieuwe oplossingsrichtingen en concepten. Deze kunnen van juridische, technologische of financieel-economische aard zijn of betrekking hebben op nieuwe vormen van samenwerking. Vervolgens stelt de Taskforce een actiegerichte agenda op en voert die uit.

Het uitvoeren van die agenda roept op dit moment echter nog vragen op. Het gaat om uiteenlopende zaken, zoals nader onderzoek, ontwikkelwerk, het smeden van nieuwe allianties, de politieke beïnvloeding van wetgevers en andere besluitvormers, etc. Sommige van die agendaonderdelen kunnen binnen de Taskforce worden belegd, maar voor andere moeten partijen daarbuiten worden ingeschakeld. Daarvoor is het belangrijk dat de Taskforce met gezag en steun van een brede achterban kan opereren. Gezien het feit dat de bestuurlijke status van de Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij op dit moment onduidelijk is, is het de vraag of het mandaat van de Taskforce niet zou moeten worden herbevestigd. Misschien zelfs door een bredere coalitie van bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties dan de huidige achterban van de Taskforce?

Rond de uitvoering van een toekomstig actieplan van de Taskforce blijven daarom een aantal vragen onbeantwoord. Voor wat betreft de agendaonderdelen die meer van praktische aard zijn en die binnen de invloedssfeer van de Taskforceleden liggen, zijn er geen belemmeringen en kan de Taskforce meteen aan de slag. Dit geldt met name voor onderzoeksvragen op het gebied van diervoeders, grondstoffen, voerspoor, logistiek etc. Een aantal van deze concepten zijn bovendien nu al rijp om via één of meer pilots in de praktijk te testen. De Taskforce zou daarmee samen met haar aangesloten leden ervaring kunnen opdoen in het sluiten van mineralenkringlopen op lokaal en regionaal niveau.

Maar voor de agendaonderdelen die meer systemisch van aard zijn en die betrekking hebben op nieuwe samenwerkingsarrangementen en sturingsinstrumenten, heeft de Taskforce haar werkwijze nog niet eenduidig bepaald. Afstemming met aanpalende trajecten, zoals het Nutriënten platform, het Topsectorenbeleid en Biobased Economy, moet daar zeker een belangrijke plaats in krijgen.

Het is van groot belang dat juist op dit nationale speelveld opnieuw de prioriteit van de mineralenproblematiek wordt herbevestigd en dat dit gepaard gaat met een eenduidige aanpak en een heldere maatschappelijke profilering.

In plaats van zelf instrumenten en arrangementen proberen tot stand te brengen, zouden de Taskforceleden zich wellicht meer moeten richten op het bijeenbrengen van invloedrijke bestuurders van commerciële en maatschappelijke organisaties en de overheid. Om de daarvoor noodzakelijke politieke en maatschappelijk slagkracht te ontwikkelen, is het wellicht verstandig om op zoek te gaan naar een ambassadeur met het profiel van Daan van Doorn (Commissie van Doorn/Verbond van Den Bosch), Kees Veerman (ex-minister van LNV/voormalig voorzitter Natuurmonumenten) of Peter Elverding (ex-CEO DSM).

De Taskforce zal zich begin 2012 met nieuwe energie wijten aan deze inhoudelijke, organisatorische en operationele uitdagingen. Daarvoor is afgesproken dat de Taskforceleden elkaar spoedig opnieuw zullen ontmoeten om nader invulling te geven aan het actieplan en de te volgen werkwijze. Voorzitter Henk Flipse neemt hiervoor de nodige initiatieven.